

УДК 338
Гудзь Ю. Ф.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: Hudz@inbo.ru

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК**

UDC 338

**Gudz Yu. F.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor**

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: Hudz@inbo.ru

**FEATURES OF THE DEVELOPING A CONCEPTUAL MODEL
OF MANAGEMENT OF ECONOMIC POTENTIAL OF PROCESSING
ENTERPRISES (AGRIBUSINESS)**

***Мета.** Метою статті є формування концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК.*

***Методи.** У процесі дослідження побудови концептуальної моделі управління переробних підприємств АПК використано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові методи гносеології: теоретичного узагальнення, порівняння, групування та аналізу.*

***Результати.** У статті сформульовано науково-методичні підходи до побудови концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК, яка базується на формуванні базових морфологічних платформ. Проаналізовано теоретичні аспекти концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК, визначено загальні принципи концептуальної моделі: системності, узгодженості, варіантності, оптимальності, комплексності, адекватності, ефективності, зворотного зв'язку, невизначеності, діалогічності та голографічності. Запропоновано концептуальну модель управління економічним потенціалом АПК, яка будується на базових морфологічних платформах, дозволяє нарощувати рівень економічного потенціалу підприємства і обирати стратегічну позицію підприємства, формувати портфель його стратегій залежно від екзогенних факторів впливу зовнішнього середовища та виробляти науково-практичні рекомендації щодо напрямів розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК.*

***Ключові слова:** морфологічна платформа, економічний потенціал підприємства, переробні підприємства АПК, ресурси, формування потенціалу, принципи системи, концептуальна модель.*

Постановка проблеми. Україна сьогодні перебуває в досить складній економічній ситуації, військово-політична криза дуже позначилась і на переробних підприємствах АПК нашої країни. Зменшення інвестицій, падіння виробництва в національному АПК і зменшення споживання вітчизняних продовольчих товарів є однією із важливих причин подальшої деградації та занепаду аграрного сектору України, зношення й руйнування його потенціалу, падіння ефективного виробництва. Структурна розбалансованість і дефіцит окремих виробничих ресурсів, насамперед матеріально-технічних та енергетичних, призводять до неефективного використання

© Ю. Ф. Гудзь, 2017

навіть того, що ще збереглося і функціонує. Внутрішній агропродовольчий ринок України постійно поповнюється продуктами харчування закордонного виробництва, які досить часто завозяться контрабандою, нерідко сумнівної якості, з понаднормативним вмістом шкідливих інгредієнтів та простроченим терміном зберігання, що негативно позначається на здоров'ї української нації. Усе це переконливо свідчить: Україні вкрай необхідна національна агропродовольча доктрина, а для інноваційного розвитку підприємств АПК необхідна розробка концептуальної моделі управління економічним потенціалом в сучасному агресивному зовнішньому середовищі.

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю побудови концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК, що можуть бути корисними для опису динаміки розвитку переробних підприємств, а також можливістю сформулювати оптимальну структуру переробних підприємств у регіональному розрізі. Крім цього, це шлях до удосконалення системи стратегічного управління з формування і розвитку економічного потенціалу підприємств АПК в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання побудови концептуальної моделі управління економічним потенціалом підприємств розглядаються у працях вітчизняних вчених, таких як О. Ф. Балацький, Б. Є. Бачевський, Н. С. Краснокутська, І. В. Заблудська, Є. В. Лапін, Б. М. Мізюк, О. І. Олексюк, І. П. Отенко, О. О. Решетняк, І. М. Репіна, В. В. Россоха, О. С. Федонін. Проте, незважаючи на значне коло практичних, методичних, теоретичних досліджень із цієї проблематики, аналіз літератури із вказаної теми виявив відсутність єдиного підходу до концептуальної моделі, залишаючи дискусійні моменти для подальшого дослідження. Тому існує необхідність глибоких наукових досліджень із пошуку нових підходів до побудови концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК.

Метою статті є формування концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з дієвих способів досягнення головних стратегічних цілей переробних підприємств АПК є забезпечення формування й розвитку економічного потенціалу, що потребує детального вивчення низки питань, перш за все пов'язаних зі змістовним наповненням та ознаками сутнісних характеристик економічного потенціалу переробних підприємств АПК.

Однак маємо визнати, що, незважаючи на актуальність питання сутності й управління економічним потенціалом підприємства, форма та зміст її управління перебувають в неузгодженому стані. Варто звернути увагу на те, що існуючі та прогнозовані змістовні характеристики управління економічним потенціалом підприємства повинні мати відповідну форму, тобто повинні певним чином бути скомпонованими. Тільки за умов дотримання єдності форми та змісту може бути досягнуто ефективність в управлінні економічним потенціалом переробних підприємств АПК.

Використання методу декомпозиції (від лат. *decompositio* — складення, складання) в управлінні економічним потенціалом переробних підприємств дозволяє структурувати процес управління відповідно до обраного морфологічного фокусу економічного потенціалу підприємства. Під морфологічним фокусом економічного потенціалу переробного підприємства розуміємо процес розбору внутрішньої початкової форми, що покликаний посприяти засвоєнню і систематизації ознак системи, їхньої категорії, виробленню міцних практичних зв'язків.

Перш за все морфологічними платформами економічного потенціалу переробного підприємства можуть виступати фокуси узгодження інтересів, фінансового забез-

печення, протистояння загрозам та викликам фінансової системи. У той же час декомпозиції мають бути притаманні такі властивості, як адаптивність, тобто властивість пристосовуватися до зміни умов управління економічним потенціалом. Дослідження теоретичних основ управління економічним потенціалом переробних підприємств перш за все повинно базуватися на морфологічному аналізі самої системи управління економічним потенціалом підприємства.

Морфологія — вивчення форм, що впливає з етимології слова. У його складі присутні два грецьких слова: *morphe* — «форма» + *logos* — слово, думка, вчення, вивчення. Коріння першого слова присутнє в імені бога мрій — Морфію (за Овідієм), що дослівно означало творець форм, фігур, творець обрисів, особливо прекрасних, воно було епітетом Афродіти. Оскільки морфологія має широке загальне значення, не пов'язане виключно з наукою про мову, слово стало використовуватися і в інших галузях знань. Приклад тому — морфологія рослин, тварин, людини, культури, історії, економіки. Термін «морфологія» в науковій дослідження ввів у 1796 році Гете — основоположник морфології організмів, вчення про форму і будову рослин і тварин. Надалі з'явилася морфологія людини, ґрунтів, економіки. Поняття «морфологія» стало зустрічатися і в економічній лексиці: морфологія економіки, морфологія економічної діяльності. У сучасній морфології використовують різні методи та методики дослідження [1–3].

Розробка морфології будови і форми економічної діяльності суб'єктів господарювання корінням сягає в боротьбу методологій, яка в другій половині XIX ст. протиставила думки теоретиків, які прагнули відкрити загальні закони економічної діяльності, та істориків економічної думки, які займалися вивченням конкретних особливостей цієї діяльності. Послідовно виникали і формулювалися поняття системи і типу організації: від стадій економічного розвитку до теорії економічних порядків як абстрактних типів економічної системи.

Вальтер Ойкен сформулював основні принципи функціонування моделі ринкової економіки, особливо виокремивши серед них пріоритет приватної власності, конкуренції без монополій, свободу ціноутворення і стабільність грошового обігу, економічну самостійність і відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності, антимонопольну роль держави [1, с. 118]. З морфології найчастіше використовував метод, заснований на комбінуванні відокремлених елементів або їх ознак в процесі пошуку вирішення проблем.

У рамках цього методу визначаються всі можливі елементи, від яких може залежати вирішення проблеми, перераховуються можливі значення цих елементів, а потім настає процес генерування альтернатив шляхом перебору всіх можливих поєднань цих значень. Вперше морфологічний аналіз був використаний для вирішення технічних завдань в 1942 р., коли швейцарський астроном Ф. Цвіккі [2, с. 77] почав розробляти ракетні двигуни у фірмі «Аероджемн інжиніринг корпорейшн». Побудова морфологічних матриць дозволяє швидше і точніше орієнтуватися в різноманітті понять і факторів. При використанні цього методу дослідження об'єкт необхідно розбити на функціональні частини, тобто функціонально-морфологічні ознаки, такі, без яких об'єкт не буде виконувати свої функції. Потім слід виписати окремо морфологічні ознаки і записати інформацію щодо них та варіанти здійснення без зв'язку з об'єктом. Далі морфологічні ознаки застосовуються до інших аналогічних об'єктів. Аналіз отриманих варіантів виявляє такі їх комбінації, які за звичайного перебору можуть бути упущені.

Економічна система, за визначенням німецького економіста Вернера Зомбарта, характеризується трьома групами ознак [3, с. 95]:

- дух (основні збуджувачі економічної діяльності);
- форма (сукупність соціальних, юридичних та інституційних елементів, які визначають рамки економічної діяльності та відносини між економічними агентами, права власності, статус праці, роль держави);
- субстанція (техніка, сукупність матеріальних способів, за допомогою яких отримують і трансформують блага).

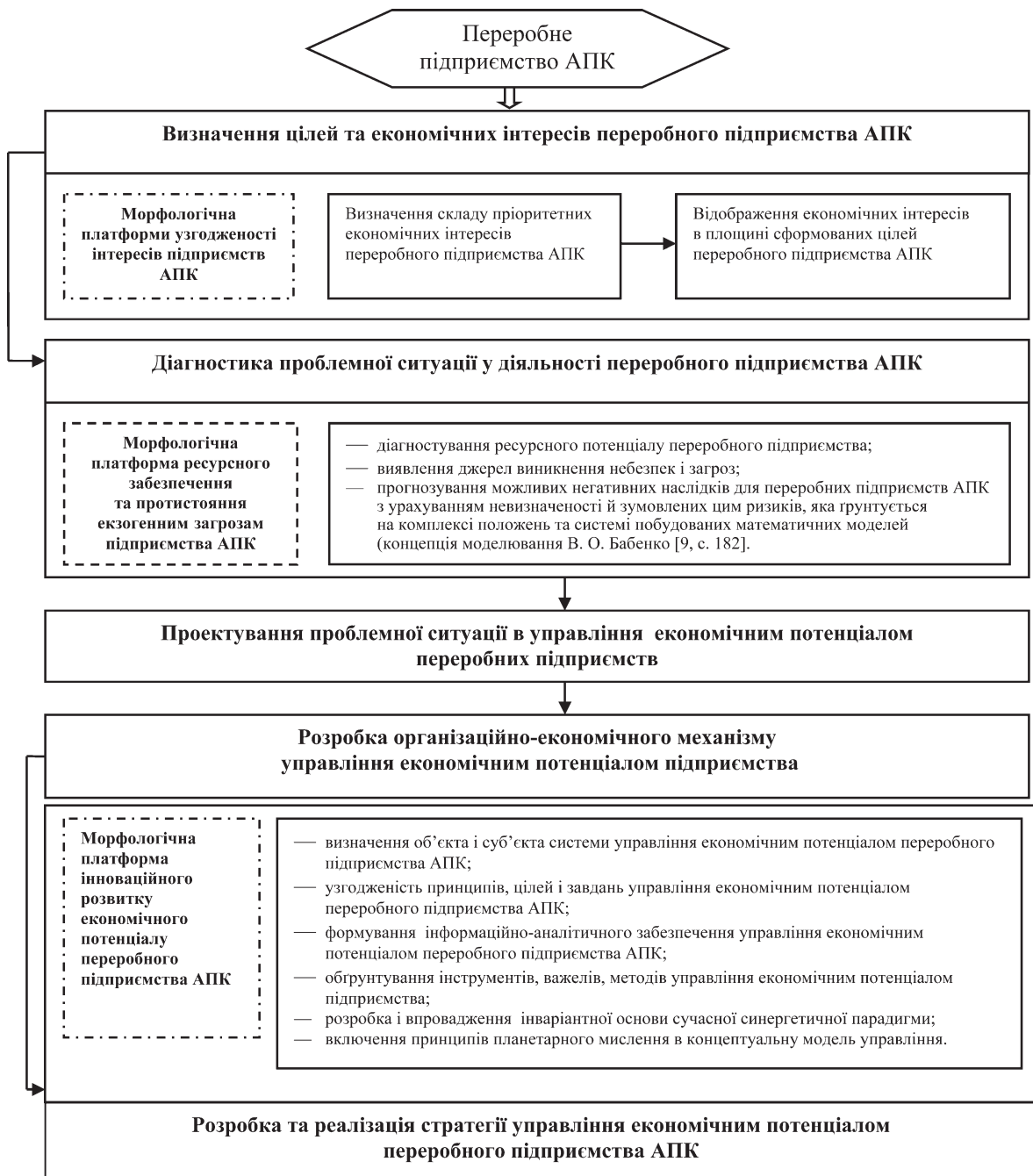
Ця система заснована на підборі можливих рішень для окремих частин завдання, морфологічних ознак, що характеризують складові системи, та подальшому систематизованому їх комбінуванні. Отже, концептуальна модель управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК повинна базуватися на розумінні сутності економічного потенціалу підприємства як ресурсних можливостей підприємства, що забезпечують розвиток підприємства в умовах дестабілізуючого впливу різноманітних видів загроз екзогенного та ендегенного типу.

Виходячи з цього, концептуальною моделлю управління економічним потенціалом переробного підприємства можна передбачити, що керівництвом підприємства має бути сформована система пріоритетних інтересів, виявлені інтереси суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ним, та обрані такі форми і способи гармонізації або узгодження цих інтересів, щоб результати взаємодії підприємства із цими суб'єктами забезпечили його прибуткову роботу.

Варто взяти до уваги, що з'ясування мети, завдань морфологічного аналізу системи управління економічним потенціалом підприємства сприяє пошуку різних варіантів: функціональних схем, принципів дії, конструктивних різновидів розроблюваної системи. При цьому концептуальна модель управління економічним потенціалом переробного підприємства може передбачати, що такий механізм є гнучкою, інтегрованою та відкритою системою. Подібний механізм повинен охоплювати принципи, прийоми і способи, методи і методики, процедури, алгоритми і моделі, за допомогою яких забезпечується в тій або іншій формі гармонізація всіх сфер діяльності підприємства та інтересів взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища. Таким чином, дослідження і аналіз особливостей підходів щодо управління економічним потенціалом підприємства та урахування принципів формування функціональних складових системи управління дають змогу обґрунтувати складові концептуальної моделі управління процесом забезпечення формування й розвитку економічного потенціалу переробного підприємства АПК (рис. 1).

Необхідність розробки та реалізації концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК зумовлюється об'єктивною потребою у формуванні ефективного механізму реагування системи управління на численні негативні чинники, що перешкоджають його нормальній діяльності. У основі концептуальної моделі управління процесом забезпечення формування й розвитку економічного потенціалу підприємства лежать як загальні принципи управління економічним потенціалом, так і принципи формування економічного потенціалу підприємства в розрізі функціональних складових [4, с. 270; 5, с. 24; 6, с. 321; 7, с. 246].

Враховуючи вимоги конструктивності, вписуваності, відвертості, необхідно наголосити на важливих етапах формування концептуальної моделі управління економічним потенціалом підприємства переробних підприємств АПК, а саме таких як: визначення цілей та економічних інтересів; оцінка та аналіз стану економічного потенціалу; виявлення та діагностика невикористаних можливостей у діяльності переробного підприємства; проектування розвитку економічного потенціалу; розробка організаційно-економічного механізму управління економіч-

Рисунок 1 — Концептуальна модель управління економічним потенціалом підприємства (розроблено автором)

ним потенціалом підприємства; розробка та реалізація стратегії розвитку економічного потенціалу.

На основі платформи узгодженості інтересів доцільно визначити склад основних економічних інтересів переробного підприємства АПК та згрупувати їх за рівнем значущості з метою виокремлення головного економічного інтересу, пріоритетних та інтересів другорядного значення, зосередивши основну увагу на формулюванні інтересів, які мають пріоритетний характер. Досягнення зазначених напрямів сприяє трансформації головних та пріоритетних економічних інтересів у площину конкретно сформованих цілей, що відображається у формуванні цілей та економічних інтересів підприємства.

З синергетичної точки зору, розробка системи стратегічних цілей передбачає формування аттракторів (від «притягувати» — лат.), які відбивають бажаний «кінце-

вий порядок», що притягує та детермінує всю множину поточних процесів та самої системи. Поступова еволюція управлінської системи являє собою рух в конусі аттрактора (особливих структур, асимптотичних областей, центрів тяжіння траєкторій еволюції систем), а саме попадання в конус аттрактора («коридор»), визначає її майбутнє. У результаті виникає нова соціальна структура, яку можна асоціювати з виникненням нового способу розвитку економічного потенціалу переробних підприємств — інформатизацією, специфіка якого полягає в особливостях застосування сучасних технологій генерування знань, обробки інформації та символічної комунікації в управлінні. Це дасть можливість максимального використання ресурсів переробного підприємства та викличе автоматичну дію синергійних ефектів, які визначаються дією позитивних результатів від стратегії злиття, передання ноу-хау, появи додаткових ресурсів, концентрації ключових здатностей.

Наступним у концептуальній моделі управління економічним потенціалом виступає етап діагностики та прогнозування можливих негативних наслідків для переробних підприємств АПК, що в першу чергу пов'язаний із діагностуванням ресурсного потенціалу, ступенем сформованості економічного потенціалу, станом його функціональних складових, виявленням джерел виникнення небезпек і загроз, прогнозування можливих негативних наслідків від впливу екзогенних та ендегенних факторів. Цей етап базується на морфологічній платформі протистояння загрозам. Сучасні дослідження синергізму орієнтують на потенційні можливості прищвидшеного розвитку господарських процесів з урахуванням вимог нового зовнішнього середовища. Додаткові можливості, які підприємство може одержати від оптимального використання наявних ресурсів, досягаються за рахунок сукупності таких ефектів. Мова йде про синергізм у рамках існуючих господарських структур і синергійних ефектів за рахунок нової стратегічної орієнтації, хоча і зараз дослідники спираються на різні, часто суперечливі принципи, що не враховують основних досягнень постнеокласичної науки, основою якої є синергетика як система наших знань про світ у цілому [8].

Досягнення позитивних результатів від синергії вимагає врахування оцінок слабких і сильних сторін. Здійснюючи пошук можливостей, які дають змогу максимально повно використовувати сильні сторони, переробне підприємство оптимізує синергійні зв'язки. До потенційних можливостей у процесі досягнення ефекту синергії на підприємствах АПК можна віднести такі чинники: технологічна цілісність; розвиток глобальної інфраструктури; скорочення видатків і контроль за якістю продукції; відповідність якості менеджменту підприємства рівню основних конкурентів в галузі; позитивні результати домовленостей з місцевою владою в умовах децентралізації. Серед потенційних загроз, які можуть виникати на шляху досягнення синергічного ефекту на переробних підприємствах, можна виокремити: втрату гнучкості на підприємстві до змін екзогенних факторів; збільшення видатків; скорочення технологічних та продуктивних інновацій; втрату вищим керівництвом правильного сприйняття результатів підприємницької діяльності.

За результатами діагностики проблемної ситуації у діяльності переробного підприємства здійснюється проектування розвитку економічного потенціалу підприємства. З урахуванням результатів дослідження, отриманих на попередніх етапах, здійснюється розробка організаційно-економічного механізму управління економічним потенціалом підприємства. Доктрина розробки організаційно-економічного механізму управління економічним потенціалом підприємства базується на морфологічній платформі інноваційного розвитку переробного підприємства АПК. Під доктриною слід розуміти керівний теоретичний принцип, що сприяє поясненню теорії та здійсненню

аналізу економічних механізмів, відображає необхідність вибору між сукупностями основоположних принципів, на яких може розвиватися теорія.

Зокрема, модель багаторівневих ієрархічних систем управління економічним потенціалом підприємства включає: спосіб декомпозиції цілі управління — як об'єкта управління, так і суб'єкта управління; метод координації — по вертикалі і горизонталі; багатокритеріальність глобальних і локальних цілей управління; конфліктність між компонентами системи; обмеженість в ресурсах управління; здатність до самоорганізації; відкритість. Управління економічним потенціалом підприємства як єдиний організм відображає динамічність, тотальність зв'язків і відношень всіх реальностей суб'єкта.

Подаючи нелінійне мислення як сукупність комунікативних актів у процесі народження думки, виокремимо декілька основних принципів, найбільш значущих при дослідженні систем, що самоорганізуються і саморозвиваються, до яких відносяться і переробні підприємства АПК:

— системний принцип, що пов'язує пізнання частин з пізнанням цілого, в якому виникають нові якості або властивості, що не можуть бути скорочені до частин; його ще називають принципом холізму, який вимагає розглядати економічний потенціал підприємства як систему, що складається зі структурних елементів із певними взаємозв'язками і єдиним напрямком розвитку. Тобто всі елементи системи орієнтовані на загальну мету. Цей принцип передбачає координацію та інтеграцію бізнес-процесів. Принцип холізму реалізується в прагненні до цілісного бачення реальності і створенні єдиного інструментарію її дослідження. Отже, принцип холізму в такому розумінні поширюється не лише на предмет дослідження, але й на його методологію;

— принцип оптимальності означає, що весь комплекс рішень, передбачених щодо розвитку економічного потенціалу переробних підприємств, має бути найкращим з точки зору критерію, який відображає ступінь досягнення мети підприємства. Таким основним критерієм на рівні підприємства і підрозділів є прибуток, стосовно інших виробничих підрозділів — витрати. Згідно з принципом оптимальності підприємство повинно досягати поставленої мети з мінімальними витратами або за наявних ресурсів і витрат домагатись максимального результату. В обох випадках ідеться про оптимальне використання сировини, матеріалів, трудових ресурсів і засобів виробництва. Для розроблення оптимальних планів використовуються різні методи, у тому числі економіко-математичне моделювання для складання оптимальної виробничої програми, розподілу її між підрозділами, оптимізації послідовності запуску продукції у виробництво;

— голографічний принцип, де в будь-якому складному явищі не тільки частина входить в ціле, а й ціле вбудовано в кожен окрему частину. Голографічний принцип — гіпотеза, висунута в 1993 році знаменитим нідерландським фізиком-теоретиком Герардом 'т Хоофтом. Вона нагадує платонівську алегорію печери і складається з двох основних тверджень: вся інформація, що міститься в деякій області простору, може бути наведена як «голограма»-теорія, яка «живе» на кордоні цієї області; теорія на кордонах досліджуваної області простору повинна містити, щонайбільше, один ступінь свободи на планківську площу;

— принцип зворотного зв'язку, який замикає причину і наслідок в рекурсивну петлю. Соціально-економічні системи є в основному відкритими та невірноваженими системами. Порушення рівноваги можливе внаслідок найрізноманітніших причин або випадкових збурень. Незалежно від природи керованих об'єктів їх регулювання можливе за принципом зворотного зв'язку;

— принцип авто-, еко-організації означає, що складні системи, що самоорганізуються, черпають енергію та інформацію для підтримки своєї автономії з навколишнього середовища;

— принцип невизначеності означає незавершеність будь-якого пізнавального процесу та практичної діяльності;

— діалогічний принцип полягає в установці додаткового, конкурентного, антагоністичного зв'язку між двома протилежностями, допомагаючи їм вийти за межі нерозв'язаних суперечностей у ширший контекст можливості їх вирішення;

— принцип адекватності полягає в тому, що складність керуючої системи, динаміка її змін має бути адекватна складності та швидкості зміни керованих процесів. Іншими словами, «пропускна здатність» регулятора встановлює абсолютні межі управління, які б не були великі можливості керованої системи;

— принцип нелінійності, що дає шанс запобігти хаосу в складному нелінійному світі.

Це дозволяє зробити висновок, що включення принципів планетарного мислення створює привабливу систему для формування концептуальної моделі розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК. Підсумковим етапом у концептуальній моделі управління процесом забезпечення розвитку економічного потенціалу підприємства є реалізація стратегії управління економічним потенціалом підприємства.

Слід зауважити, що, досліджуючи управління інноваційними процесами переробних підприємств АПК, В. О. Бабенко розробила концепцію моделювання в управлінні інноваційною діяльністю переробних підприємств АПК з урахуванням невизначеності й зумовлених цим ризиків, яка ґрунтується на комплексі положень та системі побудованих математичних моделей, що враховують як інноваційно-інвестиційні аспекти діяльності переробних підприємств, так і процеси основного виробництва, яка дозволяє шляхом зіставлення результативності різних сценаріїв управління обрати такий, який дасть гарантований економічний результат від упровадження інноваційних процесів у майбутньому з мінімізацією ризиків неефективного використання інвестиційних ресурсів [9, с. 182].

Відомо, що головна суперечність розвитку синергетичних систем, до яких належить і розвиток економічного потенціалу підприємств, полягає у взаємодії двох — того, що створює нові структури, і того, що розмиває нові структури, — дисипативного хаотичного. З іншого боку, діалектика науково-методологічного підходу до формування економічного потенціалу переробних підприємств вимагає безперервного пошуку нових теоретико-методологічних підходів, які дозволять розробити і впровадити інваріантну основу сучасної синергетичної парадигми як відносно жорсткого каркаса методологічних принципів, що мають бути спрямовані на оптимізацію вирішення всіх протиріч, які обумовлюють існування і розвиток різних явищ реального світу.

Крім того, впровадження синергетичної парадигми, на наш погляд, дозволяє ґрунтувати використання інноваційних підходів до розгляду складних компонентів економічного потенціалу, в тому числі і основних її компонентів — морфологічних платформ для розвитку економічного потенціалу. Виходячи з того, що в основі системного аналізу знаходиться принцип системності, а в основі синергетичної парадигми — принцип розвитку, діалектика цих принципів, взаємодоповнюючи і взаємообумовлюючи один одного, насправді, утворює епістемологічну єдність. Саме тому в якості одного з напрямків формування економічного потенціалу ми використовуємо побудову синергетичної моделі інтегративно-діяльнісної системи як основи формування планетарного мислення. Саме синергетичний принцип доповнення будемо розглядати як системотворчу основу теорії самоорганізованих систем, найбільш складною з яких є людина зі своєю свідомістю, динамічність стану якої можна описати за шкалою «хаос — порядок». Урівноваження їхньої взаємодії, як існування якісної незмінності системи протягом певного часу за постійної різниці результату їхньої взаємодії на ви-

ході, дає можливість сформулювати два шляхи: еволюційний етап розвитку і швидкий біфуркаційний хаотичний злам старої системи. Саме другий шлях сприяє виникненню безлічі аттракторів, тобто нових центрів організації, які претендують на подальший розвиток економічного потенціалу, а найважливішим завданням синергетичної парадигми є вибір однієї з багатьох можливих траєкторій розвитку відповідних систем.

Таким чином, синергетичну модель управління економічним потенціалом можна розглядати як відкрити, неврівноважену, нелінійну систему, що перебуває під флуктуаційним впливом зовнішнього простору, який, діючи на економічний потенціал, дозволяє сформулювати гіпотетичне припущення про біфуркаційні механізми розвитку економічного потенціалу, а процес розвитку економічного потенціалу переробних підприємств можливо навести у виді безперервного ланцюжка дискретних областей певного суб'єктного параметричного простору поблизу критичних точок, що є результатом дій малих подразників середовища невикористання економічного потенціалу підприємства.

Виходячи з того, що систему управління економічним потенціалом підприємства ми можемо розглядати як нелінійну систему, яка майже завжди знаходиться в режимі загострення, наявність цих можливих (суб'єктивних) біфуркаційних точок пов'язана з тим, що в середовищі будь-яке, скільки-небудь мале, збудження може викликати сильну реакцію, що, у свою чергу, спричинить структурний перехід системи в інший стан. Крім того, якщо врахувати спонтанний характер вибору подальшої траєкторії інноваційного розвитку системи в точках біфуркації, то стає зрозумілим, що цілком ймовірна природа нелінійної динаміки формування економічного потенціалу підприємства може сильно відрізнятись.

Висновки. Таким чином, дослідження і аналіз особливостей підходів щодо управління економічним потенціалом підприємства та урахування принципів формування функціональних складових системи управління дає змогу обґрунтувати складові нової концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК.

У статті сформульовано науково-методичні підходи до побудови концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК, яка базується на формуванні базових морфологічних платформ. Проаналізовано теоретичні аспекти концептуальної моделі управління економічним потенціалом переробних підприємств АПК, визначено загальні принципи концептуальної моделі: системності, узгодженості, варіантності, оптимальності, комплексності, адекватності, ефективності, зворотного зв'язку, невизначеності, діалогічності та голографічності. Запропоновано концептуальну модель управління економічним потенціалом АПК, яка будується на базових морфологічних платформах, дозволяє нарощувати рівень економічного потенціалу підприємства і обирати стратегічну позицію підприємства, формувати портфель його стратегій залежно від екзогенних факторів впливу зовнішнього середовища та виробляти науково-практичні рекомендації щодо напрямів розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК. Наукова новизна дослідження виражається в тому, що запропоновано концептуальну модель управління економічним потенціалом АПК, яка будується на базових морфологічних платформах, а саме управління процесом забезпечення розвитку економічного потенціалу в розрізі синергетичної взаємодії узгодженості інтересів підприємств, ресурсного забезпечення та протистояння екзогенним загрозам інноваційного розвитку, і для якої є характерним використання зумовлених факторів з урахуванням тісноти зв'язків і взаємозалежностей та яка є альтернативою для моделей, побудованих на концепції ресурсно-факторного підходу, що вже має місце в наукових дослідженнях економічного потенціалу підприємств.

Розробка концептуальної моделі управління інноваційним розвитком економічного потенціалу на переробних підприємствах АПК сприятиме поліпшенню якості виробленої продукції, зниженню витрат, збільшенню обсягу продажів, рентабельності виробництва, розвитку, модернізації і зрештою підвищенню конкурентоспроможності переробної галузі агропромислового комплексу в цілому, що набуває особливої ваги в умовах входження України у Європейський економічний простір.

Список літератури/References

1. Eucken, W. (1990, orig. 1952). Grundsätze der Wirtschaftspolitik. (6th ed.) Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) (Excerpts in English translation published as Eucken 1982).
2. Zwicky, F. (1966). Entdecken, Erfinden, Forschen im Morphologischen Weltbild. München und Zürich.
3. Sombart, Werner, Der Bourgeois. (1920). Zur Geistesgeschichte des modernen Wirtschaftsmenschen, Berlin : Duncker and Humblot.
4. Белінська, О. В. Сутність фінансового потенціалу підприємства // Вісник ХНУ. Економічні науки. — 2012. — №4. — С. 267–274.
5. Belinska, O. V. (2012). *Sutnist finansovoho potentsialu pidpriemstva* [The essence of the financial potential of the company]. *Visnyk of KhNU. Ekonomichni nauky* [Announcer of the Kharkiv national university. Economic sciences], vol. 4, pp. 267–274.
6. Попович, П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. — К. : Знання, 2008. — 630 с.
7. Popovych, P. Ya. (2008). *Ekonomichniy analiz diialnosti subiektiv hospodariuvannia* [Economic analysis of business entities]. Kyiv, Znannia Publ., 630 p. (in Ukr.).
8. Каплан, Р. Стратегическое единство: создание синергии организации с помощью сбалансированной системы показателей / Р. Каплан, Д. Нортон. — М. : ООО «Вильямс», 2006. — 384 с.
9. Kaplan, R., Norton, D. (2006). *Strategicheskoe edinstvo: sozдание sinergii organizatsii s pomoshh'ju sbalansirovannoy sistemy pokazatelej* [Strategic Unity: Creating Organizational Synergy with a Balanced Scorecard]. Moscow, Vil'jams Publ., 384 p.
10. Грант, Р. Современный стратегический анализ / Р. Грант. — СПб. : Питер, 2008. — 560 с.
11. Grant, R. (2008). *Sovremennyj strategicheskij analiz* [Modern strategic analysis]. St. Petersburg, Piter Publ., 560 p.
12. Лутай, В. С. Основной вопрос современной философии. Синергетический подход / В. С. Лутай. — К., 2004. — 189 с.
13. Lutaj, V. S. (2004). *Osnovnoj vopros sovremennoj filosofii. Sinergeticheskij podhod* [The main question of modern philosophy. Synergetic approach]. Kyiv, 189 p.
14. Бабенко, В. О. Управління інноваційними процесами переробних підприємств АПК (математичне моделювання та інформаційні технології) : моногр. / В. О. Бабенко ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. — Х. : ХНАУ ; Мачулин, 2014. — 380 с.
15. Babenko, V. O. (2014). *Upravlinnia innovatsiinymy protsesamy pererobnykh pidpriemstv APK (matematychno modeliuвання ta informatsiini tekhnolohii)* [Managing the innovative processes of the breakdowns of the agroindustrial complex (mathematical modeling and information technology)]. Kharkiv, Machulyan Publ. (in Ukr.).

Цель. Целью статьи является формирование концептуальной модели управления экономическим потенциалом перерабатывающих предприятий АПК.

Методы. В процессе исследования построения концептуальной модели управления перерабатывающих предприятий АПК использованы диалектический метод на-

учного познання, а також общенаучные методы гносеологии: теоретического обобщения, сравнения, группировки и анализа.

Результаты. В статье сформулированы научно-методические подходы к построению концептуальной модели управления экономическим потенциалом перерабатывающих предприятий АПК, основанной на формировании базовых морфологических платформ. Проанализированы теоретические аспекты концептуальной модели управления экономическим потенциалом перерабатывающих предприятий АПК, определены общие принципы концептуальной модели: системности, согласованности, вариантности, оптимальности, комплексности, адекватности, эффективности, обратной связи, неопределенности, диалогичности и голографичности. Предложена концептуальная модель управления экономическим потенциалом АПК, которая строится на базовых морфологических платформах, позволяет наращивать уровень экономического потенциала предприятия и выбирать стратегическую позицию предприятия, формировать портфель его стратегий в зависимости от экзогенных факторов воздействия внешней среды и вырабатывать научно-практические рекомендации по направлениям развития экономического потенциала перерабатывающих предприятий АПК

Ключевые слова: морфологическая платформа, экономический потенциал предприятия, перерабатывающие предприятия АПК, ресурсы, формирование потенциала, принципы системы, концептуальная модель.

Objective. The objective of the article is to develop a conceptual model for managing economic potential of processing agricultural enterprises.

Methods. The study of constructing a conceptual model of management of processing agricultural enterprises uses the dialectical method of scientific knowledge and general scientific methods of epistemology, theoretical generalization, comparison, grouping and analysis.

Results. The article formulates scientific and methodical approach to building a conceptual model of managing economic potential of processing enterprises of agriculture, which is based on the formation of basic morphological platforms. Theoretical aspects of conceptual model for managing economic potential of processing enterprises of agriculture, by the general principles of the conceptual model: system, consistency, variance, optimality, comprehensiveness, adequacy, efficiency, feedback uncertainty of dialogue and holohrafichnosti. The author proposes a conceptual model of management of the economic potential of agriculture, which is based on the basic morphological platforms, allows to increase the level of economic potential of the company and elect the strategic position of the company, to form a list of its strategies based on exogenous factors of external environment and develop scientific and practical recommendations concerning the directions of economic processing capacity of agricultural enterprises.

Key words: morphological platform, the economic potential of the company, processing enterprises (agribusiness), resources, capacity building, principles of the conceptual model.

Надійшла до редакції 19.04.2017